

TÜRÜK

2019, Yıl/Year: 7, Sayı/Issue:17, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received*: **30.03.2019**

Kabul Tarihi / *Date of Accepted*: **30.04.2019**

Sayfa / *Page*: **1-8**

Research Article / Araştırma Makalesi

Doi: <http://dx.doi.org/10.12992/TURUK720>

Yazar / *Writer*:

Prof. Dr. Füsün Bilir Ataseven

Yıldız Teknik Üniversitesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Öğretim Üyesi
fusunataseven@gmail.com

Merve Özenç Kasımoğlu

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diller ve
Kültürlerarası Çeviribilim ABD, Doktora Öğrencisi
merveozenc@hotmail.com

J.R.R. TOLKIEN'İN ORTA DÜNYA MİTOLOJİSİ: BİR METİNLERARASILIK ÇALIŞMASI*

Öz

Fantastik edebiyatın, insanoğlunun sırlarla dolu evreni açıklama ve anlamlandırma ihtiyacından doğan mitlerle olan bağlantısı, metinlerarası ilişkilerin önemini ortaya koymaktadır. Tarih boyunca yaratılan mitler, kolektif bilinçdışı yoluyla aktarılarak, dönüşürler ve yeniden yaratılırlar. Bu devingenlik, mitlerin geçmiş zamandan izler taşıyarak yinelenmesine olanak tanır. Dolayısıyla mitlerin, varlıklarını sürdürebilmeleri, içinde buldukları kültürle, toplumla ve diğer metinlerle olan ilişkilerine bağlıdır. Buradan hareketle, J.R.R. Tolkien'in İngiltere'ye ithaf etmek adına öncül metinlerden beslenerek oluşturduğu Orta Dünya mitolojisinin, metinlerarası ilişkiler bağlamında incelendiğinde oldukça ayrıntılı ve zengin bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Bir fantastik edebiyat yazarı olarak anılan Tolkien'in, Orta Dünya hikâyelerini yazmaya başladığı dönemde hali hazırda bir tür olarak fantastik edebiyatın henüz tek başına ele alınmadığı, sonrasında modern fantastik edebiyat türünün Tolkien ile birlikte anılmaya başlandığı söylenebilir. Bu çalışmada, Tolkien'in mitoloji ve fantastik arasında bir köprü oluşturarak öncül hikâyelerden beslenip, bunları yeniden yorumlayarak

* Bu makale Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim ABD Programı kapsamında devam eden Doktora Çalışmasından üretilmiştir.

oluşturduğu Orta Dünya mitolojisinin, metinlerarasılık kavramı çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Metinlerarasılık, Orta Dünya Mitolojisi, Fantastik, Kolektif Bilinçdışı

MIDDLE-EARTH MYTHOLOGY OF J.R.R. TOLKIEN: AN INTERTEXTUAL STUDY

Abstract

The connection of the fantasy literature with the myths that had arised from the mankind's need to clarify and explain the mysterious universe, puts forward the importance of intertextual relations. The myths that had been created throughout the history, are transferred, transformed and re-created through the collective subconscious. This dynamism enables these myths to be repeated with bearing a stamp of the past. Accordingly, the existence of these myths depends on the culture and society that they live in and their relations with the texts that have been created both in the past and the present. Thus, in the name of dedicating to England, J.R.R. Tolkien's mythology of Middle Earth, which had been created through nourishing from the antecedent texts, has an elaborative and rich content within the context of intertextual relations. In the period when Tolkien, as a fantasy writer, began to write the Middle-Earth stories, the fantasy literature had not yet been recognized as a genre. Later on, it can be said that modern fantasy literature has become known with Tolkien. The aim of this study is to analyze the concept of intertextuality within the frame of the Middle-Earth mythology which has been created through pretexts and has been reinterpreted through the bridge between mythology and fantasy.

Key Words: Mythology, Intertextuality, Middle Earth Mythology, Fantastic, Collective Unconscious

Giriş

Dünyanın pek çok yerinde insanoğlu, içinde yaşadığı evrene dair bilinmeyi açıklama ve yorumlama çabasıyla nesiller boyu aktarılan sözlü ve yazılı olmak üzere efsanevi nitelikte öyküler oluşturmuştur. Dolayısıyla insanoğlunun inançlarını ve korkularının yansıması olan mitler, kültürel bir olgu olarak da ele alınabilir. Söylen ya da mit (myth) de tanrısal kalıplar çerçevesinde oluşturulmuş olan bir anlatı türüdür. Bu konuda Vural Yiğit'in belirttiği gibi mitoslar, insanlığın gelişim öyküsünü ve kültürel zenginliklerini içerir ve aslında kültür denilen şeyin DNA'sını oluşturur ve mitler de *toplumsal bilinçdışının* ürünleridir (Yiğit 2017, 321). Toplumların, içinde yaşadıkları zaman dilimine ve yaşama şekillerine göre farklılık gösterebilen mitlerin, insanoğlunun kültürel tarihini de yansıttığını söylemek mümkündür. Buna ilişkin Joseph Campbell şunları dile getirmiştir:

“Ateşin çalınışı, tufan, ölümler ülkesi, bakirenin doğurması ve dirilen kahraman gibi temalar bütün dünyaya yayılmıştır ve her yerde yeni yeni bileşimler içinde görünürler; oysa ki

kaleydoskop içindeki parçalar gibi, yalnızca belli sayıda ve hep aynıdırlar” (Campbell 2016a, 13).

Genel olarak benzerlikler gösteren ama toplumların gereksinimlerine göre farklılıklar da içeren mitolojik motifler, tarihsel oldukları kadar psikolojik yönleri de göz önüne alındığında, Carl G. Jung’un arketip kavramları çerçevesinde açıklanabilir. Jung, insanın bilinçdışı sistemini, iki temele dayandırır. İlki, kişisel deneyimlerinden oluşan, insanın kendi kişisel yapısının eğilimlerini içeren kişisel bilinçdışıdır. İkincisiyse, ortak (kolektif) bilinçdışıdır. Bu ortak bilinçdışı ise arketip adı verilen imgelerden meydana gelmektedir. Arketip düşüncesine ilişkin Jung, şunları dile getirmiştir:

“Arketip adını verdiğim birincil imge (*urtümliches Bild*) ise daima ortaklaşadır, yani en azından tarihin belirli dönemindeki bütün insanlarda bulunur. Bütün zamanların ana mitoloji motifleri büyük olasılıkla bu sınıftandır; örneğin, nevrozlu saf zencinin düş ve hayallerinde bir dizi Yunan mitolojisinde bulunan motif saptayabildim” (Jung 1921, 598. Aktaran: Campbell 2016a, 43).

Arketip kuramı, *tabula rasa* görüşüne karşıt olarak, insanoğlunun doğuştan birtakım imgelerle doğduğunu ve bunların da insan psikolojisini ve algısını etkilediğini öne sürmektedir. Dolayısıyla Jung, kalıtsal olan ve insan türüyle eşzamanlı olarak oluşan bu ilk imgelerin, insanı insan yapan özellikler olduğuna dikkat çeker. Bu bağlamda, insan eylemlerinin tümünde *a priori* bir unsurun var olduğunu belirtir:

“Bilinçöncesi psike, örneğin yeni doğmuş bir bebeğinki, uygun koşullar sağlandığı takdirde her şeyin doldurulabileceği boş bir levha değildir, aksine son derece karmaşıktır, çok net bir biçimde tanımlanmış bireysel bir olgudur ve bize karanlık bir boşluk gibi gelmesinin nedeni, onu doğrudan doğruya göremememizdir” (Jung 2017, 19).

Buradan hareketle, arketiplerin yalnızca biçimsel olarak aktarıldıklarının, yani içerik olarak yalnızca bilinçli bir deneyim malzemesiyle dolduklarında belirli bir hâl aldıklarının altını çizmek önemlidir. Dolayısıyla kalıtsal olarak aktarılan biçimsel özellikler, kişisel deneyimlerle birleştiklerinde belirli bir görünüm kazanırlar. Buna ilişkin Jung’un da belirttiği gibi arketipler, salt biçimsel unsurlardır ve kalıtım yoluyla aktarılanlar tasvirler değil, biçimlerdir, bu yüzden de biçimsel olan içgüdülere tekabül ederler (Jung 2017, 21).

Arketiplerin, doğuştan gelen imgeler oldukları göz önüne alındığında, insan ürünü olan mitolojilerin de kolektif bilinçdışı yoluyla aktarıldıkları söylenebilir. Dolayısıyla kolektif bilinçdışının, bireylerin olduğu kadar toplumların da sahip oldukları özgünlüğün ardındaki unsur olduğunu söylemek doğru olacaktır. Her toplumun, içinde yaşadığı zamana ve yaşam şekline göre dünyayı algılama şekilleri farklılık gösterdiğinden dolayı insanoğlunun kültürel tarihini yansıtan mitolojiler de her ne kadar benzer zihinsel yapıya sahip insan türü içinde kolektif bilinçdışı yoluyla aktarılmalarından ötürü benzer motifler barındırsa da yorumlanma şekilleri açısından değişiklik gösterir. Dolayısıyla insanoğlu, önceden belirlenen ve kalıtımsal olarak aktarılan birçok yapının ürünüdür. Bireylerden meydana gelen toplumlar da kendi kolektif bilinçdışı sistemine sahip olduklarından, olguları ve mitolojik motifleri de kendilerine özgü bir şekilde açıklar ve yorumlarlar. Mitler, atalarımızın, Evreni anlamlandırma çabası içinde tanrısal kalıplar çerçevesinde gereksinimlerine, korkularına, düşüncelerine ve hayallerine dayanarak oluşturduğu anlatılardır. Yiğit’in (2017, 12) belirttiği gibi başlangıçta masalsı gibi görünse de dinsel kozmogoniden, fiziksel

kozmojiye inanç ve düşünce birlikteliğini sağlamıştır ve arkeoloji, biyoloji, tıp, jeoloji, astronomi, felsefe, teoloji ve antropoloji gibi bilimler de bu ortam içinde gelişmiştir. Bu bağlamda, bilimsel düşüncenin ve uygarlıkların ortaya çıkışının ardındaki belirleyici gücün, mitolojiden geldiği de yadsınamaz bir gerçektir. Buna ilişkin Campbell şunları dile getirmiştir:

“Uygarlıkların uzun, engin tarih içinde doğup batması onları destekleyen mitos yasalarının bütünlük ve ikna ediciliğinin işlevi olarak değerlendirilebilir. Çünkü uygarlıkları harekete geçirici, kurucu ve dönüştürücü güç yetke değil esindir. Mitolojik inanç bir bütün, simgeler örgütüdür, önemini dile getirmek olanaksızdır; esin enerjisi onun sayesinde canlandırılır ve bir odağa yöneltilir” (Campbell 2016b, 15).

Mitolojilerin, kolektif bilinçdışı yoluyla aktarılmaları ve yinelenerek, dönüşerek yeniden yaratılmaları, akla metinlerarasılık kavramını getirmektedir. Metinlerarasılık, metinler arasında var olan alışveriş işlemi olarak tanımlansa da bir resim, heykel vb. öğeler de bir metin olarak ele alınıp, aralarında var olan aktarımlar metinlerarasılık çerçevesi içerisinde incelenebilir. Bu konuda Kubilay Aktulum (2011, 452), hiçbir metnin eski metinlerden bağımsız olamayacağı, bir metin hep daha önce yazılmış olan metinlerden aldığı kesitleri yeni bir düzen içerisinde bir araya getirdiği için metinlerarasının, bir tür öykünme işlemi olduğunu belirtir. Her metin, geçmişte var olan metinlerle olduğu kadar kendi dönemindekilerle de bir bağlantı içerisinde. Bu ilişkiler göz önüne alındığı zaman, metinlerin varlıklarını sürdürebilmeleri, metinlerarası ilişkilerin önemini ön plâna çıkarmaktadır. Geçmiş zamandaki hikâyeler, şimdiki zamanda yinelenerek ve dönüşerek yeniden yaratılırlar. Böylece eski metinler, bu devingenlik sayesinde yeni bağlamlarda güncel kalmış olurlar. Eski çağlarda sözlü olarak üretilen mitler, masallar, hikâyeler ve efsaneler, sonraki zamanlarda metin haline getirilerek yeni bir oluşum olarak ortaya çıkarlar. Aktulum’un (2013, 9) değindiği gibi sözlü kültür kapsamındaki bu tür folklorik ürünlerde, ben/sen ilişkisi içinde kullanıma sokulduğu için öncelikle söylemin alanında yer almaktadır. Sonrasında sözlü kültürün metinleştirilmesiyle, söylem boyutundaki ben-sen ikiliği, yazar-okur ikiliğine dönüşür. *Ben*’in ürettiği söylemin anlamlanması *Sen*’e bağlıdır ve bu durum, metin boyutunda *Yazar*’ın yarattığı metnin anlamlandırılması ve içinde barındırdığı metinlerarası ilişkilerin izinin sürülmesi çerçevesinde de *Okur*’a bağlı olur. Metin, her dönüşüm işlemiyle yeniden yaratılarak, yeni anlamlar kazanır. Dolayısıyla metinlerarası ilişkiler çerçevesinde anlamı belirli kılan en önemli unsurlardan biri, metnin bağlamsal dönüşümler göz önünde bulundurularak *okunmasıdır*.

Metinlerarasılık Bağlamında Tolkien’in Orta Dünyası

Metinlerarasılık, yalnızca yazınsal alanda kullanılan değil, aynı zamanda sanatın diğer alanlarını da kapsayan bir okuma yöntemidir. Dolayısıyla geçmişteki metinlerin şimdiki metinlerde bıraktığı izler sürülmesi, akla *palimpsest* kavramını getirmektedir. Gerard Genette’in *Palimpsests* adlı çalışmasının temelini oluşturan metinlerarasılık yerine metinsel-aşkınlık olarak tanımladığı kavramın beş alt kategorisinden biri olan ana-metinsellik. Ana-metinsellik, bir ana-metin (hypertext), bir alt-metinle (hypotext) olan ilişkisidir. Bir diğer deyişle, öncül bir metinden türeyen bir B metninin (ana-metin), öncül olan bir A metniyle (alt-metin) olan dönüşümlü ilişkisine denmektedir (Genette, 1997, 9). Bu konuda Aktulum’un (2011, 464) da değindiği gibi palimpsest kavramı, çağdaş yazın kuramında ilk metnin kazınarak üzerine yeni bir metnin eklendiği, eski metnin gizlenmediği metinlerarası bir beti olarak tanımlanır. Bu bağlamda da eskinin yeniyle

harmanlandığı bir yenidenyazma işlemi söz konusu olur. Metinlerarası ilişkiler çerçevesinde bir yöntem olan yenidenyazma, önceki bir metnin yeni bir bağlamda biçimsel ve anlamsal olarak dönüştürerek yeniden okunmasını sağlar. Bu konuda Aktulum şu şekilde belirtmiştir:

“Öyleyse yenidenyazma işlemi özgünlüğü bütünüyle ortadan kaldırma ereği gütmeyiz, hatta zorunlu olduğu bile söylenebilir; çünkü her dönemde, önceki dönemlerdeki aynı okur kitlesine rastlanmaz. Zamanın akışına bağlı olarak okurun bakış açısı da değişir. Yenidenyazma işlemi bir metne yeni bir açıdan bakma olanağı sağlar, yenidenyazılan metnin yeni bir gözle değerlendirilmesinin önünü açar” (Aktulum 2011, 150).

Yeni bir metin, diğer metinlere ait parçaların bir araya gelmesiyle oluşan bir yinelenme, yenilenme ve yenidenyazımdır. Böylece önceki metinler bir araya getirilip yeniden yaratılarak başka bir metnin içinde yeniden hayat bulmuş olurlar. Yenidenyazım bağlamında, mitolojilerin yeniden yaratılmasına ilişkin Yiğit, *mitopya (mythopoeia)* kavramından söz eder:

“Mitopya, mitolojinin bilinçli olarak yeniden yaratılmasıdır. Okuyucu için, fantastik dünyalar veya kurgusal Evrenler, yeni coğrafyalar ve doğa yasaları ile taklit ve gerçekdışı (sanal) dünya mitolojisi yaratmak amacını güder. J.R.R. Tolkien, C.S. Lewis, William Blake, H.P. Lovecraft, Lord Dunsany, Mervyn Peake, George MacDonald ve Rowlen günümüzde başlıca mitopya yazarlarıdır” (Yiğit 2017, 16).

Mitopya kavramı ele alındığında J.R.R. Tolkien’in, Orta Dünya Mitolojisini (Legendarium), kendisinin de belirttiği gibi İngiltere’ye ithaf edeceği bir mitoloji oluşturmak arzusuyla yarattığını belirtmek yerinde olacaktır: “[...] Ama bir zamanlar evrenin yaratılışına ilişkin olanla, romantik masalı birleştiren destansı bir hikâyeye kurmayı kafama koymuştum; bu hikâyeyi de sadece vatanıma, İngiltere’ye ithaf edecektim” (Tolkien 2015, 16). Tolkien’in mitolojisine verdiği isim olan *Orta Dünya*, yani *Middle Earth*’ün kökenine inildiğinde eski İngilizcede *middan-geard* ve ortaçağ İngilizcesinde *midden-erd* ve *middle-erd* sözcükleri karşılmaktadır. İskandinav dillerindeyse yine orta bölge anlamına gelen *miðgarðr* sözcüğünün mevcut olduğu görülmektedir. Böylelikle ‘orta’ kısmında yer alan Orta Dünya, İskandinav mitolojisinde kuzeyde karanlık alem olarak da bilinen Niflheim’in buzlarıyla, güneydeyse Muspell denilen bölgenin ateşiyle çevrili bir konumda yer alırken, Tolkien’in mitolojisindeyse tıpkı İngiltere gibi etrafı denizlerle çevrili olduğu görülmektedir. Orta Dünya mitolojisinin, çoğunlukla Anglo-Saxon ve İskandinav esintilerinin etkisi altında olduğunu söylemek mümkündür, bunun yanı sıra antikçağ ve ortaçağ etkilerine de rastlanmaktadır. Christopher Snyder’ın da belirttiği gibi bir akademisyen olarak Tolkien hem ortaçağ konusundaki bilgimizi geliştirmiş hem de bir yazar olarak aslında genel kanının aksine ortaçağın, içinde bulunduğumuz modern zamana öğretecek çok şeyi olduğunu göstermiş ve ortaçağcılık kavramının kapsamını genişletmiştir (Snyder 2013, 39).

Tolkien’in oluşturduğu tüm Orta Dünya mitolojisinin kozmolojisi, *Silmarillion*’da (1977) ele alınmaktadır. Bunun yanı sıra, yine Orta Dünya kurgusu bağlamında *Hobbit* (1937) adlı eseri, masal şeklinde yazılmıştır. Roman biçimindeyse *Yüzüklerin Efendisi* (1954-55) adlı eseri ön plâna çıkmaktadır. Kendisinin de 1955’te Amerikan yayıncılarına istinaden yazdığı mektupta dile getirdiği gibi yaratmış olduğu Orta Dünya mitolojisi, aslında filoloji üzerine temellenmiştir (Tolkien 2006, 219). Tolkien bir filoloji profesörüdür ve yarattığı diller aslında tüm bu kurgunun temelini oluşturmaktadır, böylece ortaya çıkan hikâyelerin de yaratmış olduğu dillere bir dünya

sunduğunu söylemek mümkündür. Orta Dünya'daki ırkların konuştukları dillere bakıldığında, örneğin Rohanlılar ya da Rohirrimler olarak bilinen Orta Dünya'daki süvarilerin, tarihte karşılıklarının Anglo-Saxonlar oldukları söylenebilir ve buna istinaden de konuştukları dil Eski İngilizceyle karşılanmıştır. Bununla birlikte, süvari olduklarından dolayı da konuştukları dilde Eski İngilizcede 'at' anlamına gelen *eoh* sözcüğü türetilerek birçok kelime oluşturulmuştur. Rohirrimler kendilerine 'At Beyleri' anlamına gelen *Éothéod* ya da 'Eorl'un Halkı' anlamına gelen *Eorlingas* adını takmışlardır (Snyder 2013, 57). Rohan süvarilerinin yanı sıra, Orta Dünyadaki Elfler de birtakım becerilere sahip, uzun ömürlü, fiziksel açıdan güzel, asil insanoğlunu temsil ederler (Carpenter, Tolkien 2006, 176). Tolkien, Elflerin konuştuğu dillerden biri olan Quenya adı verilen Yüksek Elfçeyi, Latinceyi temel alarak Fince ve Yunancadan esinlenerek oluşturmuştur. Yüksek Elfçenin yanı sıra, Batı'nın Elflerinin konuştuğu dil olan Sindarin dilini oluştururken de İngilizce ve Galceyi köken almıştır. Metinlerarasılık söz konusu olduğunda kökünü Galceden alan bir sözcük olan *Púkel-men*'den bahsetmek yerinde olacaktır. *Púkel-men* sözcüğünün kökü, eski Galcede 'ruh' anlamını taşıyan *púca* sözcüğüne dayanır, Eski İngilizcede geçen *pucca* ve modern İngilizcede "peri" anlamına gelen *puck* sözcüğü de bu kökten türemektedir (Snyder 2013, 50-51). Bunun yanı sıra, *Púkel-men*'lerin bulunduğu Drúadan Ormanı ise Yunancada "meşe" anlamına gelen *drú* ve eski Galcede *dru* sözcükleriyle ilişkilidir. Kökenini bu sözcüklerden alan *druid* sözcüğü de Kelt Rahiplerini tanımlamaktadır ve bu rahipler de kutsal meşe ağaçlarıyla ilişkilendirilirler.

Koyu bir Katolik olan Tolkien'in yarattığı hikâyeler, açık bir şekilde olmasa da Hıristiyanlıkla örtüşür niteliktedir. Carpenter'ın (2017, 99) değindiği gibi Tolkien'in evreni, belirgin bir ibadet anlayışı ya da dini olgular olmasa da Orta Dünya kozmolojisi Tanrı tarafından yönetilir ve hiyerarşik bir düzene sahiptir, örneğin Valar adı verilen melekleri çağrıştıran varlıklar mevcuttur ve Tanrı'ya tabidirler. Tolkien'in Orta Dünya tarihini anlattığı *Silmarillion*'nun *İncil*'le ve tarihteki birtakım unsurlarla olan bağlantılarına değinmek, metinlerarası ilişkilerin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Christopher Snyder'ın (2013, 198) belirttiği gibi *Silmarillion*'da Tanrı Ilúvatar, boşluktan dünyayı, yani Eä'yı yaratır, *İncil* Yaratılış 1:1'de Tanrı: "Işık olsun" der ve boşluktan göğü ve yeri yaratır. Buna benzer şekilde, İskandinav mitolojisinde de evrenin yaratılışından önce hiçbir şey yoktur, Ginnungagap denilen boşluk vardır. Orta Dünya'da Tanrı Ilúvatar'ın Çocukları, Elfler ve İnsanlardır, Genesis 1:26'da belirtildiği gibi Tanrı da "Kendi suretime, kendimize benzer insan yaratalım" der ve Tanrı'nın çocukları da insanoğludur. Bir diğer benzerlik de Orta Dünya'da tüm evrenin hâkimi olmak isteyen, şeytani özelliklere sahip Melkor'un, tanrı olmayı arzusundaki Şeytan Lucifer ile olan benzerliğidir. Melkor'un Tanrı tarafından sürgün edilişi, Lucifer'in Tanrı'ya olan isyanına ve dolayısıyla da düşüşünü andırıldığı söylenebilir. Orta Dünya'nın *İncil*'le olan birtakım bağlantılarının yanı sıra, dünya tarihiyle olan benzerlikleri de mevcuttur. Örneğin Orta Dünyadaki İnsanlar, yani Númenóreanlar, kralları olan Ar-Pharazôn the Golden'a büyük anıt mezar yaptırmışlardır. Bunun tarihteki karşılığıysa, Sümerliler'in ve Mısırlılar'ın kendi kralları ve firavunlar için yaptırdıkları altından lahitler ve piramitlerdir. Bu noktada ilgi çekici bir bağlantısı olan nokta, Tolkien'in Númenór kralına Ar-Pharazôn the Golden adını vermiştir ve *pharaoh* sözcüğü de firavun anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra Tolkien, Númenórları yaratırken, uzun miğferleri, saltanatları, mezarları ve mumyalama yöntemleri gibi özellikler konusunda da Antik Mısır'dan örnek aldığı belirtmiştir (Carpenter, Tolkien 2006, 281).

Tolkien'in Orta Dünya mitolojisini oluştururken ilham aldığı İncil'in ve tarihteki birtakım unsurların yanı sıra mitolojisinin, öncül mitlerle de birtakım metinlerarası ilişkiler barındırdığını söylemek mümkündür. Örneğin Kral Arthur efsanesinde geçen Avalon, Orta Dünya'daki Tol Eressëa Adası ya da Tenha Ada'daki Avallónë şehrine isim kaynağı olmuştur. Kral Arthur efsanesinden etkilenen Tolkien, 1930 yılında *The Fall of Arthur* isimli şiirini kaleme almıştır. Bunun dışında, Snyder'ın (2013, 77) da belirttiği gibi Orta Dünya'da Ölümsüz Topraklar'a yapılan yolculuğun Kral Arthur'un iyileşmek adına Avalon'a yaptığı yolculuğu anımsattığı söylenebilir. Bunların yanı sıra, Fin destanı *Kalevala* da Tolkien için oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Tolkien'in *Hurin'in Çocukları* ve *Kullervo'nun Hikâyesi* adlı eserleri, *Kalevala*'dan esinlenerek oluşturulmuş bir hikâyelerdir. Bu hikâyelerin dışında Tolkien'in, karakterlerin isimlendirilmesi konusunda da öncül mitlerden ilham aldığı görülebilir. Orta Dünya'daki karakterlerini, İskandinav mitolojisinin anlatıldığı *The Prose Edda*'dan esinlenerek isimlendirmiştir. Örneğin Orta Dünya'da *Edda*'da geçen Durin, Dvalin, Dain, Gandalf, Thorin, Bifur, Bafur, Bombur, Nori, Oin, Fili, Kili, Throin, Gloin, Dori, Ori ve Oakenshield gibi cüce isimleri yer almaktadır (Sturluson 2005, xxv). Yine İskandinav mitolojisinde bir cüce ismi olarak geçen Gandalf'ı, Tolkien, *Yüzüklerin Efendisi* adlı eserinde büyücüsünün ismi olarak kullanmıştır.

Sonuç

Metinlerarasılık kavramı ışığında bakıldığında metinlerin, kendilerini önceleyen diğer metinlerden bağımsız olmadıkları, zamanın devingenliği içerisinde birbirlerini etkileyerek dönüşüme uğrattıklarını söylemek mümkündür. Böylelikle öncül metinler, yenidenyazım işlemiyle birlikte yeni bağlamlarda yeniden anlam kazanarak varlıklarını sürdürmüş olurlar. Dolayısıyla varlıklarını sürdürmelerindeki elzem noktanın, metinlerin içinde var olan metinlerarası ilişkiler olduğunun bir kez daha altını çizmek önem taşımaktadır.

Tüm bu verilerden yola çıkıldığı zaman, geçmiş zamana ait mitlerin ve metinlerin, yeni bağlamlarda ele alınarak nasıl dönüşüme uğradıkları ve yeniden yorumlandıkları görülebilmektedir. Bu bağlamda Tolkien'in mitoloji ve fantastik arasında köprü kurarak oluşturduğu Orta Dünya mitolojisinde yer alan metinlerarası bağlantılarda, öncül mitlerden ve hikâyelerden beslendiği, bunları dönüşüme uğratarak yeniden yorumlayarak fantastik edebiyat alanında bir yaratıcılık örneği göstererek çığır açtığını söylemek yerinde olacaktır. Sonuç olarak, yoğun metinlerarası öğeler barındıran bu kurguda yarattığı, kolektif bilinçdışı yoluyla aktarılan mitlerden esinlenerek ve bunları dönüşüme uğratarak oluşturduğu alternatif dünyanın, tam anlamıyla bir mitopya örneği teşkil ettiğini belirtmek mümkündür. Mitopyanın, okur için bilinçli olarak, fantastik dünyalar ya da kurgusal evrenler yaratma amacı güttüğü göz önüne alındığı zaman, Tolkien'in hem bu amaca hizmet ettiği hem de okuru, metinlerarasılığın izini sürmeye teşvik edici nitelikte bir kurgu yarattığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

Aktulum, Kubilay. (2013). *Folklor ve Metinlerarasılık*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.

Aktulum, Kubilay. (2011). *Metinlerarasılık/Göstergelerarasılık*, Kanguru Yayınları, Ankara.

Atherton, Mark. (2014). *There And Back Again*, I. B. Tauris, New York.

- Campbell, Joseph. (2016). *İlkel Mitoloji*, Çev. Kudret Emiroğlu, Isık Yayınları, İstanbul.
- Campbell, Joseph. (2016). *Yaratıcı Mitoloji*, Çev. Kudret Emiroğlu, Isık Yayınları, İstanbul.
- Carpenter, Humphrey; Tolkien, Christopher. (2006). *The Letters Of J.R.R. Tolkien*, Harper Collins Yayınları, Londra.
- Genette, Gerard. (1997). *Palimpsestes*, Çev. Channa Newman, Claude Doubinsky, Nebraska Üniversitesi Yayınları.
- Jung, Carl Gustav. (2017). *Dört Arketip*, Çev. Zehra Aksu Yılmaz, Metis Yayınları, İstanbul.
- Shippey, Tom. (2001). *J.R.R. Tolkien: Author Of The Century*, HarperCollins Yayınları, Londra.
- Snyder, Christopher. (2013). *The Making Of Middle Earth*, Sterling, New York.
- Sturluson, Snorri. (2005). *The Prose Edda*, Penguin Classics, Londra.
- Tolkien, J.R.R. (2015). *Silmarillion*, Çev. Berna Akkıyal, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Yigit, Vural. (2017). *Mitostan Logosa Arkeo Mitoloji*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.